

## Vasvármegye harasztjai.

Irta: Dr. Waisbecker Antal (Köszeg).

Hazánk kevés vidékén nő oly sok és szép haraszt mint Vas-megyében; *Athyrium filix femina*, *Aspidium filix mas* és *Pteris aquilina* hatalmas tökéik sereges fellépésével, magasra emelkedő szép lombjukkal díszítik erdeinket, gazdagon szegélyzik azok széleit. *Aspidium spinulosum* és fajtái kísérik esermelyeinket; *Asplenium septentrionale*, *A. Ruta muraria*, *A. Adiantum nigrum* és *Trichomanes* ékesítik szikláinkat, megszállják régi kőfalainkat; végül az *Asplenium Forsteri*-nek szép lombja nagy mennyiségben emelkedik szerpentin hegyeink szikláinak hasadékaiból és törmelékéből. — Ámde nem csak a dus növéssű tövek sereges fellépéséről nevezetes a mi haraszt virányunk hanem az ily, aránylag kis területen található számos fajairól és a tőalaktól észlelt eltérések gyakoriságáról is.

A haraszt fajok eltérései lombjuk kisebb vagy nagyobb fokú hasogatottságára, sallangjainak változó nagyságára és alakjára vonatkoznak, a mitől annak termete (habitus) többé kevésbé, néha lényegesen megváltozik; szorosan lezárt alakköröket megkülönböztetni mindazonáltal alig lehet, mert ezen eltérések a tő alakkal (typus) és egymás közt számos átmeneti alak által úgy össze vannak kötve, hogy egyes növényeknek helyes beosztása valamely ismert alakkörbe gyakran igen nehéz. Ezen okból nem is felelnek meg a haraszt fajok eltérései a fajta (varietas) szigorúbb fogalmának, hanem inkább csak eltérő alakoknak (forma) volnának elnevezendők, a mint azt az általam talált és megkülönböztetett eltérések-nél meg is teszem; a más autorok által megkülönböztetett és elnevezett fajtákat (varietas) azok elnevezését tiszteletben tartva, olyanoknak nevezem a felsorolás alkalmával akkor is, ha azokat részem-ről csak eltérő alakoknak tekintem.

Még megjegyzem, hogy a legtöbb haraszt fajnak lombja a tőke ifjú korának első éveiben lényegesen más termettel (habitus) bír, mint a későbbi években és pedig oly formán, hogy az első években a lomb rendszerint kevésbé szárnyasan hasogatott, sallangjai pedig nagyobbak és szélesebbek, holott ugyanazon faj idősebb tőkejének lomblemeze többszörösen szárnyasan hasogatott, sallangjai pedig kisebbek és keskenyebbek szoktak lenni. Kivételt képeznek azonban olyan idősebb korú tökéik, melyek tenyészésükre kevésbé alkalmas talajra akadtak, kevésbé kedvező égálji viszonyokba vagy növéssüket gátló környezetbe kerültek, ezek nem fejlődnek tovább és' megtartják a lomb ifjúkori alakját. Minthogy pedig valamely harasztfaj tenyészésére kedvező vagy kedvezőtlen viszonyok helyenként seregesen fellépő sok tökére nézve ugyanazok vagy hasonlóak lehetnek, történik hogy egy-egy lelhelyen vagy tájon, egy harasztfajnak csak, vagy többnyire ugyanazon alak köre található. Így például az *Athyrium filix femina* némely lelhelyen gyakran mint var. *dentatum* DÖLL, más

helyen jobbadán mint var. *fissidens* DÖLL, ismét más helyen nagyobbbrészt mint var. *multidentatum* DÖLL lép fel; szintúgy láttam azt az *Aspidium filix mas* eltéréseire nézve, helyenként var. *crenatum* MILDE más helyen pedig var. *deorso-lobatum* MOORE alakja az uralkodó, ismét másutt a var. *incisum* MOORE gyakori.

Vasvármegye területén tett kirándulásaim alkalmával évek óta különösen figyelemmel voltam a harasztfajok eltéréseire és azok közti korcs fajok képzésére; kutatásaim eredményeit már Kőszeg és vid. edényes növényei 1891, 7—9 lapján és az Oesterreichische botanische Zeitschrift (Bécs) 1898-ik évfolyamának 419—23 lapjain; ugyanannak 1899-ik évfolyamának 61—66 lapján és az 1901-iki évfolyam 125—127 lapjain ugyan már nagy részt közöltem, azonban itten njabb adatokkal bővítve azokat összefoglalom. — A megyénkben tudtommal előforduló harasztfajokat és azok már ismert eltéréseit lelhelyeikkel együtt egyszerűen felsorolom; a fajoknak általam feltalált és megkülönböztetett eltéréseit úgy az általam feltalált korcsfajokat azonban leírásunkkal együtt ismertetem. Kivételt csak az *Asplenium Forsteri*-re nézve teszek, melynek ismertető jeleit szinte felsorolom, miután ezen harasztfajra nézve még eltérők a nézetek.\*)

## I. Filices.

1. *Polypodium vulgare* L. jobbadán a hegyvidék erdeiben nő, de sehol seregesen. Több alakban található :

a) *commune* MILDE Kőszeg, Hámor, Rohoncz és Velem erdeiben, aztán Tarcán Szalónakon, Iváncon, Felső Lövön és a Ság-hegyen is, Dr. BORBÁS tanár Vas megye növényföldr. és Flór. Szombathely 1887, 150 lapja szerint.

b) var. *rotundatum* MILDE.

c) var. *auritum* WILLD.

d) var. *serratum* WILLD. —Utóbbi 3 alak a tőalakkal Kőszeg Hámor, Leka és Velem erdeiben nő.

2. *Pteris aquilina* L. erdőkben és legkelőkön gyakori, néha ember nagyságnál magasabb kőrköt képez; két alakban fordul elő :

a) var. *lanuginosa* HOOK. Napos helyeken.

b) var. *glabra* HOOK (var. *umbrosa* BORB. in Dr. Borbás Vincke l. c. 1887. pag. 151. Árnyas helyeken)

3. *Blechnum Spicant* SM. Hámor, Göszbach völgyében 1887-ben PIERS V. nyug. cs. és k. őrnagy úr az út mellett talált két tövet és a kertjébe ültette, azóta sem ott, sem másutt a megyében nem volt található.

4. *Athyrium filix femina* ROTH. Erdeinkben különösen azok szélén és patakok mentén nagyon gyakori és seregesen lép fel; sok alakban található n. m. :

\*) Meghatározásaimban főképpen LUERSEN K. dr. tanár jeles műve után : „RABENHORST's Cryptogamenflora III. Die Farnpflanzen Lipese, 1890 indultam. ki egyéb iránt némely szives utmutatást is adott.

a) **var. confluens** MOORE. Napos lejtőn Hámorban.

b) **var. dentatum** DÖLL

c) **var. fissidens** DÖLL.

d) **var. multidentatum** DÖLL. — A b) c) és d) alatti alakok majdnem mindenütt. egymás társaságában vagy váltakozva találhatók,

e) **f. rhaeticum** ROTH. Napos helyeken Hosszuszögön és Hámorban nő.

Az *A. f. femina* idősebb és jól kifejlődött tőkái jobbadán a **var. multidentatum** DÖLL. lombjait fejlesztik, úgy hogy tulajdonképpen tipikus alaknak ez volna tekintendő; különben a **var. multidentatum** DÖLL alakköréhez tartozó növények lombja is a sallangok nagysága és alakja tekintetében nagyon eltérők szoktak lenni és már első tekintetre könnyen lehet következő feltünőbb alakokat megkülönböztetni:

a) **f. latisectum** m. (Oest. bot. Zeitsch. 1899. pag 61) Másodrendű sallangjai tojásdad-lándzsás alakúak, tömören állanak, úgy hogy széleik egymást érintik vagy fedik; az első pár 25 mm. hosszú, tövénél, 8 mm. széles.

β) **f. angustisectum** m. (l. c.) Másodrendű sallangjai szálas-lándzsásak, 25 mm. hosszúak, tövéknél 5 mm. szélesek, egymástól távolabb állanak, széleik nem érintik egymást.

γ) **f. brevisectum** m. (l. c.) Másodrendű sallangjai egymástól távol állanak, keskenyek és rövidek, csupán 10 mm. hosszúak.

δ) **f. laxifrons** m. (nova forma). Az *angustisectum* és *brevisectum* alaknál az első és másodrendű sallangok néha egymástól nagyon távol is állanak, ilyenkor a lomb lemeze feltűnően ritkás.

A **var. multidentatum** DÖLL *f. latisectum* és *angustisectum* alakja a kőszegi hegység erdeiben gyakori, a *f. brevisectum* és *laxifrons* m. szórványosan nő, nevezetesen a Hámori erdőkben található.

ε) **f. attenuatum** m. (*f. acuminatum* WAISB. non MOORE, v. ö. Oest. bot. Zeitsch. 1901 pag. 125). Lombja 1—1.5 m. hosszú és 40 cm. széles, csücsán és az első rendű, sallangok végén hosszan és finoman kihegyezett. Ezen dús növésű szép alak szintén a **var. multidentatum** DÖLL alakköréhez tartozik és a hámori kis Göszbach völgyben nő.

A most következő *Asplenium* fajok két természetes, egymástól nagyon eltérő csoportra (Sectio) oszolnak egymint:

A. PSEUDOPINNATA. Lombjuk egyszer szárnyasan hasogatott *eupteridis* ereztű, sallangjai derékszögben elállók, széles alaplóból rögtön keskenyedett rövid nyéllel ülnek a gerinczen, melyről elhalálózásuk idején kivéven az *A. viride*-nél, lehullanak, a nyélből rövid csonkot hagyván rajta. — Ezen csoportba tartoznak az *Asplenium viride*, *A. adulterinum* és *A. Trichomanes*.

B. CUNEISECTA. Egyszer vagy többször szárnyasan hasogatott lombjuk utolsó rendű *sphenopteridis* ereztű, sallangjai többé-

kevésbé éles szögben felfelé elállók, rövidebb vagy hosszabb ék alakúan keskenyedett alappal ülnek és az egész lomblemezzel együtt száradnak el. Ide tartoznak: *A. septentrionale*, *A. germanicum*, *A. intercedens*, *A. Ruta muraria*, *A. murariaeforme*, *A. Adiantum nigrum* és *A. Forsteri*.

(Folytatása következik.)

## Die Farne des Eisenburger Comitats in West-Ungarn.

Von Dr. A. Waisbecker in Köszeg (Güns).

So viele und so schöne Farnkräuter wachsen wohl in wenig Gegenden Ungarns als im Eisenburger Comitats. *Athyrium filix femina*, *Aspidium filix mas* und *Pteris aquilina* zieren mit ihrem massenhaften Auftreten unsere Wälder; *Aspidium spinulosum* und *dilatatum* begleiten unsere Quellen, *Asplenium septentrionale*, *Ruta muraria* und *Trichomanes* besetzen oft reichlich Felsen und alte Steinmanern. *Asplenium Forsteri* prangt in grosser Anzahl auf den Felsen und Felstrümmern unserer Serpentinberge. Unsere Farnflora ist interessant nicht bloss durch schöne und massenhaft erscheinende Exemplare, sondern auch durch die grosse Anzahl ihrer Arten auf so kleinem Gebiete und deren zahlreiche Abweichungen vom Typus. — Die Abweichungen der Farnspecies bestehen grösstentheils im geringeren oder höheren Grad der Theilung des Wedels und in der veränderlichen Grösse und Gestalt der Segmente, wodurch sich dessen Habitus mehr-minder, nicht selten aber wesentlich verändert; ein streng abgeschlossener Formenkreis lässt sich aber selten feststellen, denn die bekannten abweichenden Formen hängen sowohl mit dem Typus, als auch unter sich durch zahlreiche Uebergangs-Formen so eng zusammen, dass es häufig schwer fällt, die Wedel einzelner Stöcke richtig einzutheilen; sie entsprechen daher dem streng genommenen Begriff der Varietät nicht, sondern sollten wohl zumeist als vom Typus abweichende Formen bezeichnet werden, wie ich denn auch die von mir beobachteten Abweichungen gewöhnlich nur als Formen benenne. Die von den Autoren als Varietäten angeführten Abweichungen führe auch ich hier als solche an, obschon ich viele davon nur für Formen halte.

Noch will ich hier anführen, dass das Rhizom der meisten Farne im jugendlichen Zustande Wedel entwickelt, mit wesentlich anderem Habitus als in den späteren Jahren und zwar ist die Spreite der Wedel in den ersten Jahren gewöhnlich weniger fiedertheilig, ihre Segmente sind grösser und breiter, hingegen die Spreite der Wedel älterer Stöcken derselben Art mehrfach fiedertheilig und deren Segmente auch kleiner und schmaler zu sein pflegt. Eine Ausnahme von dieser Regel machen jedoch jene Stöcke, welche auf weniger günstigen Boden oder in minder entsprechende klimatische Verhältnisse und Umgebung gerathen sind; solche Rhizome entwickeln sich nicht weiter und ihre Wedel behalten

# ZOBODAT - [www.zobodat.at](http://www.zobodat.at)

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Ungarische Botanische Blätter](#)

Jahr/Year: 1902

Band/Volume: [1](#)

Autor(en)/Author(s): Waisbecker Anton [Antal]

Artikel/Article: [Vasvármegye harasztjai. 141-144](#)